

**O‘QUVCHILARDA O‘QUV MOTIVATSIYASINI
SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI**

Aripova Nazima Xashimxanovna

Toshkent viloyati Angren shahar

2-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarda o‘quv motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari yoritiladi. O‘quv motivatsiyasining mazmuni, uning turlari hamda shakllanishiga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘quvchilarda bilim olishga qiziqishni oshirish, faollikni rivojlantirish va o‘quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirishda pedagogik yondashuvlar va psixologik mexanizmlarning o‘rni ko‘rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida motivatsiyani rivojlantirishning samarali usullari ham ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so‘zlar: o‘quv motivatsiyasi, psixologik-pedagogik asoslar, qiziqish, ehtiyoj, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, o‘quv faoliyati, shaxs rivojlanishi, pedagogik yondashuv, ta’lim jarayoni, faollik, bilimga qiziqish.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarda mustahkam bilim berish bilan birga, ularning o‘quv faoliyatiga ongli va faol munosabatini shakllantirishdan iboratdir. Bu jarayonda o‘quv motivatsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan motivatsiya o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyoji, qiziqishi va intilishlarini belgilab beradi. O‘quv motivatsiyasi shaxsning ta’lim jarayonida faolligini ta’minlovchi asosiy psixologik omillardan biri bo‘lib, u o‘quvchining bilimlarni egallashga bo‘lgan

yoʻnalishini, maqsadlarini va oʻqishga nisbatan munosabatini shakllantiradi. Motivatsiya mavjud boʻlgan hollarda oʻquvchi faqat majburiyat sifatida emas, balki qiziqish va ichki ehtiyoj asosida oʻqiydi, bu esa taʼlim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Oʻquv motivatsiyasining shakllanishi murakkab psixologik-pedagogik jarayon boʻlib, u bir qator ichki va tashqi omillar taʼsirida rivojlanadi. Ichki omillarga oʻquvchining qiziqishlari, ehtiyojlari, qobiliyatlari va shaxsiy maqsadlari kiradi. Tashqi omillar esa oʻqituvchi faoliyati, taʼlim muassasasidagi muhit, ota-onaning munosabati hamda jamiyatning taʼsirini oʻz ichiga oladi. Zamonaviy taʼlim sharoitida oʻquv motivatsiyasini shakllantirish va rivojlantirish muhim pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Chunki motivatsiyasi yuqori boʻlgan oʻquvchi nafaqat bilimlarni chuqur oʻzlashtiradi, balki mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish kabi muhim kompetensiyalarni ham rivojlantiradi. Shu sababli, oʻquv motivatsiyasini shakllantirish jarayonini psixologik va pedagogik jihatdan chuqur oʻrganish, samarali metod va yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning maqsadi oʻquvchilarda oʻquv motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslarini tahlil qilish va uning samarali yoʻllarini yoritishdan iboratdir.

ASOSIY QISM

Oʻquv motivatsiyasi — bu oʻquvchining taʼlim jarayoniga faol kirishishi, bilim olishga intilishi va oʻqishga nisbatan ichki hamda tashqi sabablar asosida shakllangan psixologik holatidir. U shaxsning oʻquv faoliyatidagi faolligini belgilovchi asosiy omillardan biri boʻlib, taʼlim samaradorligiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Shu sababli oʻquv motivatsiyasini shakllantirish jarayoni psixologik va pedagogik jihatdan murakkab va koʻp qirrali hisoblanadi.

Oʻquv motivatsiyasining psixologik asoslari

ilmiy –amaliy anjuman

Psixologik nuqtai nazardan, o‘quv motivatsiyasi bir necha ichki mexanizmlar orqali shakllanadi. Birinchidan, **ehtiyoj va qiziqishlar** muhim rol o‘ynaydi. O‘quvchida bilimga ehtiyoj va muayyan fan yoki faoliyatga qiziqish bo‘lsa, u o‘qishga ongli ravishda intiladi. **Maqsad qo‘yish jarayoni** motivatsiyaning asosiy psixologik omillaridan biridir. O‘quvchi aniq maqsadga ega bo‘lsa (masalan, kasb egallash, oliy ta‘limga kirish), uning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasi kuchli bo‘ladi. **O‘zini baholash** ham muhim ahamiyatga ega. O‘ziga ishonchi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar muvaffaqiyatga erishishga ko‘proq intilishadi, bu esa ularning o‘quv motivatsiyasini oshiradi. **Emotsional holat va psixologik muhit** ham motivatsiyaga ta‘sir qiladi. Ijobiy emotsional muhitda o‘quvchilar o‘zlarini erkin his qilib, bilim olishga ko‘proq qiziqish bildiradilar.

O‘quv motivatsiyasi odatda ikki turga bo‘linadi:

Ichki motivatsiya — o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi, ichki ehtiyoji va zavqi bilan bog‘liq. Bunday motivatsiya eng barqaror va samarali hisoblanadi.

Tashqi motivatsiya — mukofot, baho, ota-ona yoki o‘qituvchi tomonidan beriladigan rag‘batlar asosida shakllanadi. U qisqa muddatli ta‘sirga ega bo‘lishi mumkin.

Zamonaviy ta‘lim tizimida ichki motivatsiyani rivojlantirish asosiy maqsad sifatida qaraladi. Pedagogik jihatdan o‘quv motivatsiyasini shakllantirishda o‘qituvchining roli juda muhimdir. Quyidagi yondashuvlar samarali hisoblanadi:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga oladi va uning qiziqishlariga mos faoliyatlarni tashkil etadi. Bu esa motivatsiyani oshiradi.

Interaktiv metodlardan foydalanish (guruhiy ishlar, bahs-munozaralar, loyihalar) o‘quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

Rag‘batlantirish tizimi (maqtoov, ijobiy baholash, muvaffaqiyatni e‘tirof etish) o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va o‘qishga qiziqishni kuchaytiradi.

Muammoli ta‘lim usuli o‘quvchini mustaqil fikrlashga, izlanishga va yechim topishga undaydi, bu esa ichki motivatsiyani rivojlantiradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish (multimedia, raqamli platformalar) o‘quv jarayonini qiziqarli va interaktiv qiladi.

O‘qituvchi va psixolog hamkorligining ahamiyati

O‘quv motivatsiyasini shakllantirishda o‘qituvchi va maktab psixologi hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Psixolog o‘quvchining individual xususiyatlari va motivatsiya darajasini aniqlasa, o‘qituvchi ushbu ma‘lumot asosida ta‘lim jarayonini moslashtiradi. Bu hamkorlik o‘quvchilarda barqaror va ijobiy motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi. O‘quv motivatsiyasi o‘quv jarayonining markaziy elementi bo‘lib, uning shakllanishi psixologik va pedagogik omillarning o‘zaro uyg‘unligiga bog‘liqdir. Motivatsiyani to‘g‘ri shakllantirish o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarda o‘quv motivatsiyasini shakllantirish ta‘lim jarayonining eng muhim psixologik-pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki motivatsiya o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan ichki intilishi, faolligi va o‘quv faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. O‘quv motivatsiyasining shakllanishi ichki (qiziqish,

ehtiyoj, maqsad, o'ziga ishonch) va tashqi (o'qituvchi, ota-ona, ta'lim muhiti, rag'batlantirish) omillar uyg'unligida amalga oshadi. Shu sababli ta'lim jarayonida bu omillarni to'g'ri yo'naltirish va muvozanatli rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar — shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interaktiv metodlar, muammoli ta'lim va raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarda ichki motivatsiyani kuchaytirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi va psixolog hamkorligi ham alohida o'rin tutib, o'quvchining individual xususiyatlariga mos yondashuvni ta'minlaydi. O'quv motivatsiyasini samarali shakllantirish o'quvchilarning nafaqat yuqori bilim darajasiga erishishini, balki ularning mustaqil fikrlaydigan, maqsadga intiluvchan va raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2010..
2. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Universitet, 2002..
3. Sodiqov A.S. Deviant xulq-atvor psixologiyasi. — Toshkent: Fan, 2018..
4. G'oziyev E. G. Ontogenez psixologiyasi – Toshkent: "Noshir", 2010.
5. Bayyar Dj., Bayyar Dj. Sening og'ir o'smiring. – Moskva: "Progress", 2005.